

Костючков С.К.,
к. політ. наук, доцент кафедри
соціальної роботи та соціальної педагогіки
Херсонський державний університет

СИСТЕМА ОСВІТИ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність докорінної трансформації, реформування, координування системи освіти із вимогами сучасного світу є невідворотною даниною глобалізованому світовому простору. Перед українською освітою ХХІ століття стоїть подвійне завдання: зберегти всі прогресивні тенденції і позитивні здобутки вітчизняного освітнього досвіду, а також збагатити його досягненнями та новаціями закордонних освітніх систем, котрі організаційно, змістовно й сутнісно є конгеніальними українським. Адже чим складніше, комплексніше та змістовніше суспільне завдання, тим більш гармонійними і прозорими мають бути процеси інтеракцій у консолідованій триаді освіта (наука) – людина – суспільство.

Традиційно освіта трактується як оволодіння, перш за все, інтелектуальними аналітичними знаннями в комплексі з експліцитно вибраною інформацією, певними практичними вміннями та навичками. Процес навчання реалізується як оптимізація чистого розуму, накопичення індивідом спеціальних, різногалузевих знань, що визначаються і дозуються визначеними соціальними інститутами. В умовах першої чверті ХХІ століття в якості суб'єкта освіти необхідно сприймати цілісну, багатовимірну людину, враховуючи обов'язково її складну біосоціальну природу.

У процесі глобалізації система освіти переходить на якісно новий етап – стадію міжнародної інтеграції, котра поступово розвивається до рівня інтернаціоналізації національних освітніх систем. Початок нового тисячоліття було ознаменовано тим, що провідні світові держави почали процес

докорінного реформування системи освіти, зокрема, вищої. У дев'яностих роках ХХ та на початку ХХІ століття освіта починає розглядатись як стратегічно важлива сфера суспільного життя, оскільки потужність будь-якої країни зумовлюється ампліфікацією, перш за усе, системи освіти. Саме освіту, наголошує Ф.Майор, «в самому широкому розумінні можна назвати засобом, що дозволяє кожній...звичайній людині стати особистістю, активним членом суспільства, шукачем правди і виразником цієї правди, здатним, нехай навіть невідомо, допомогти кожній громаді, кожному співтовариству зробити крок до кращого життя» [1, с.35].

У розвинених країнах національна система освіти ще з кінця вісімдесятих років ХХ століття розглядається як найважливіша складова, що визначає розквіт, безпеку і майбутнє країни, як стратегічно важлива сфера суспільного буття, як основний фактор розвитку, формування й зміцнення інтелектуального потенціалу нації, її самостійності та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Саме в освіті зосереджено потужний потенціал формування нового громадянського суспільства, система якого є складною, багатоступеневою, із різноспрямованими зв'язками, що опосередковуються чисельними обмеженнями, умовностями, регламентаціями та інституціональними структурами. Разом із тим, наголошують сучасні вітчизняні дослідники громадянського суспільства – О.Габріелян, О.Горбань, І.Кальной, Ф.Папаяні, А.Філатов, О.Чемшит, А.Швецова, А.Шоркін – на даному етапі розвитку земної цивілізації поки що складно запропонувати щось інше, більш досконале, конструктивне й прогресивне, таке, що може забезпечити більш високий рівень свободи і незалежності людини, ніж громадянське суспільство. Свобода пов'язана із вибором й, відповідно – із непередбачуваністю. Чим вищий рівень свободи – явної або бажаної, тим вищим є ступінь стохастичності суспільного буття, тим складнішим і багатограннішим є саме життя людини.

Ми визначаємо громадянське суспільство як заснований «на принципах автономності, плюралізму й субсидіарності комплекс індивідуальних та

групових інтеракцій, що здійснюються для оформлення та реалізації різноманітних свобод, прав та інтересів громадян у складі інститутів і самокерованих груп, функціонування котрих забезпечує єдність цінностей та пріоритетів особистості, суспільства й держави» [2, с.723-724].

Отже, громадянське суспільство – це система самостійних і автономних від держави суспільних інститутів і відносин, які покликані сприяти реалізації інтересів індивідів та їх колективів. Ці інтереси і потреби виражаються і здійснюються через такі інститути громадянського суспільства, як сім'я, заклади освіти, творчі, наукові та професійні об'єднання; організації, асоціації, що діють на основі реального самоврядування (територіальні, виробничі або просто за інтересами). Наявність різноманітних форм громадських об'єднань – спілок, асоціацій, об'єднань, товариств, співдружностей, клубів дає можливість реалізувати найрізноманітніші потреби й інтереси громадян, з урахуванням їх індивідуальних схильностей, інтересів, амбіцій. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють освітньо-виховні структури, завдяки яким дитина або молода людина пізнають і засвоюють ази колективізму, взаєморозуміння, толерантності, солідарності й відповідальності за себе, свій колектив або місцеву громаду і, узагалі – за всю країну.

Саме освіта повинна сприяти розвитку у людини спроможності конструктивно, логічно і критично осмислювати реальність, прогнозувати близьке й далеке майбутнє, іншими словами – чим більше свободи отримує людина по мірі розвитку громадянського суспільства, тим більш ефективною має бути система освіти і виховання, як засіб адаптації індивіда до постійно змінюваного світу, а враховуючи природу людини – як механізм підвищення рівня особистісної біосоціальної кваліфікації.

У світовій системі освіти повинні відбуватися, і вже відбуваються кардинальні зміни, глибина та обсяг яких зумовлюється трансформацією нової освітньої парадигми як дійсної моделі, адекватної тенденціям розвитку глобалізованого, інформаційного суспільства. Глобалізм, який є по суті абсолютизацією, навіть – сакралізацією процесів світової універсалізації,

стандартизації, уніфікації та інтеграції, передбачає та певною мірою виправдовує ігнорування прагнень різних держав і народів до збереження власної ідентичності та імплантацію в суспільне життя адвентивних цінностей. Саме дана обставина, на нашу думку, зумовлює, як один із стратегічних напрямів реформування системи освіти, максималізацію застосування критичного виміру культурно-освітньої реальності.

Призначення освіти вже в період її становлення полягало в організації систематизування і методології передачі комплексу знань наступним генераціям. У своїй єдності та нерозривності ці конвергентні напрями – систематизація знань і методологія їх передачі і засвоєння – імпліцитно формують смислоутворюючий тренд освітньої системи.

Зміна етапу розвитку цивілізації диктує необхідність зміни системи освіти, вимагає перегляду парадигми освіти. Первинним фактором при цьому стають знання, досвід і ціннісні орієнтири людини. Це – епоха інформаційного суспільства, епоха технологічної культури, епоха дбайливого, екологічного ставлення до навколишнього світу, культурній спадщині і самій людині. Безумовно, новому періоду розвитку людства повинні відповідати нові освітні системи, нові моделі навчання, нова філософія освіти та нова парадигма освіти. Це вже інша методологія творчої діяльності людини, покладена в основу системи освіти, і вона вимагає формування інших моральних і вольових якостей, духовного розвитку особистості, а сама система освіти при цьому стає інноваційною.

Література:

1. Майор Ф. Новая страница / Ф. Майор. – М.:Прогресс, 1994. – 76с.
2. Костючков С.К. Структурні особливості та системні якості громадянського суспільства: соціологічна інтерпретація / С.К. Костючков // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 70 (3). – К.: ВІР УАН, 2013. – С.723-727.